

Loic Wacquant, *Bourdieu Şehirde: Kentsel Teoriye Meydan Okumak*,
İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Çev. Tuğba Zeynep Şen,
2024, 249 s.

Değerlendiren: Naile Nur Yıldız

Fransız sosyolog ve kuramcı olan Loic Wacquant kent çalışmalarında ilgilendiği konulara yönelik yaptığı çalışmalarla ön plana çıkmaktadır. Wacquant genel hatlarıyla çalışmalarında kentteki ırksal bölünmeler, alt sınıflar, bu konumdaki topluluklar ve devletin ilişkileri üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu yıl İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin yayımladığı ve Tuğba Zeynep Şen'in çevirdiği Bourdieu Şehirde Kentsel Teoriye Meydan Okumak adlı eserinde de Wacquant aynı konuları çalışmış ve açıkça bir devlet eleştirisi yapmıştır.

Bu eserinde Wacquant'ın amacının gerçekte neoliberal dünyada alt sınıfta konumlanan insanları anlamak ve bu kentsel konumlanış biçimini erk, ırk-etnisite ve sınıf boyutlarıyla ele almak olduğu söylenebilir. Wacquant Bourdieu'nün alan, habitus, sermaye türleri gibi kavramlarının dışında, daha geri planda kalan kavramlarının olduğunu ve bunların kentsel alana uyarlanabileceğini göstermeyi hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda Bourdieu'nün toplumsal uzam, simgesel uzam ve fiziksel uzam kavramlarını kullanmış, geliştirmiş ve bunlar üzerinden kendi kuramını oluşturmayı başarmıştır. Wacquant, geliştirdiği bu kuramı Bourdieu'nün triyalektiği çerçevesinde sunup kitap boyunca bu triyalektik aracılığıyla ırk-etnisite, sınıf, devlet, marjinallik, cezailik, neoliberallik gibi konuları başlıca üç ana bölümde ele almaktadır. Böylece yazarın bu başlıkları teorik arka plan ile temellendirerek ve aralarındaki bağlantıya sıkça atıfta bulunarak sağlamlaştırdığı ifade edilebilir.

@ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, nailenuryildizz@gmail.com

id <https://orcid.org/0009-0007-4785-7852>

DOI: 10.12658/D0410
insan & toplum, 2025; 15(4): 256-260.
insanvetoplum.org

Geçmişten bu yana hemen her sosyolog ya da düşünür erk ve birey ilişkisini sorgulamış ve bu ilişkideki etkileşimleri anlamaya çalışmıştır. Son dönemde neoliberalizmin öne çıktığı dünya düzeninde de güç ilişkilerine yönelik pek çok tartışma ilgili yazında yer edinmiştir. Kitabında açıkça neoliberal devleti eleştiren Wacquant bu tartışmalara kent alanından katılmıştır. Bu alana katkısını Wacquant kitabın sunuş bölümünden sonraki “Bourdieu’yü Kente Getirmek” başlıklı ilk bölümde açıklamaya başlamaktadır. Bourdieu’nun kuramlarının kente uyarlanması fikri son derece özgündür. Bu anlamda Wacquant yeni bir alan açmıştır. Fikirlerini bir bağlama oturtturarak okuyucuya ön bakış sunduğu bu bölümde daha çok, Bourdieu’yü açıklayan Wacquant, triyalektiği kullanarak açmak istediği konulara değinir. Bunu yaparken özellikle, kentteki eşitsizlik, yoksulluk, etnik parçalanma gibi mikro konular ve cezailik, devlet ve kurumları gibi makro yapıları birleştirme ve aralarındaki etkileşimi anlama çabası güder. Böylelikle okuru bu bölümde metne hazırlar. Bu da yazarın bakış açısını anlamamızı kolaylaştırır. Teşekkür bölümünde Wacquant bu kitabın oluşumunda kentsel marjinalite üzerine yaptığı İtalyanca derlemelerin hazırlanışında yer alan sohbetlerin katkısını dile getirmektedir. Wacquant teşekkürünü kitabın hazırlanmasında emeği geçen kişilere ve elbette ki hocası Bourdieu’ye teşekkür ederek bitirir.

Wacquant giriş bölümünde kent alanında çalışanlardan ve onların çalışmalarında merkeze aldıkları konulardan söz eder. Bu bağlamda bu araştırmacıları açıklarken bir yandan da kentin mikro ve makro düzeylerde ele alınabildiğini ortaya koyar. Bu bölümde genel olarak kent çalışmalarını derlediğini ve kümelendirdiğini görüyoruz. Bu çalışmaları beş kümeye ayırıyor ve kimlerin neleri nasıl çalıştığını açıklayarak neredeyse bir literatür taraması yapıyor. İlk kümede, Wacquant kentin daha büyük ölçekli ele alınışından ve bunun daha soyut kuramlar yoluyla ilerlemesinden söz ederken Henry Lefebvre, Michel Foucault gibi adları sayıyor. İkinci kümede, kenti eşitsizliğin ve kültürün bir eylem alanı olarak ele alıyor ve bu alandaki çalışmalardan kısaca söz ediyor. Üçüncü küme, kentteki politik, ekonomik ve toplumsal sorunlara odaklanılan bir küme olarak karşımıza çıkarken, dördüncü kümede, daha çok, akıllı kent, sürdürülebilir kent, dijital kent gibi kentin dijitalleşme eksenindeki dönüşümüne odaklanan çalışmalar yer alıyor. Son küme olan beşince kümede de Wacquant küresel güneydeki kentçilik ve kentleşme üzerine yapılan araştırmaların varlığına değinir.

“Bourdieu Kentsel Potada” başlıklı ilk bölümde Wacquant Bourdieu’yü, onun düşünümseelliğini ve birkaç kavramını açıklıyor. Ardından onun kavramlarının kent çalışmalarına uyarlanabilirliğini tartışıyor ve Bourdieu’nün simgesel iktidar gibi çeşitli kavramlarını kendi kavramsallaştırmalarına uyarlıyor, kavramlarının sınırlarını çiziyor ve ayrıntılandırıyor. Wacquant, simgesel uzam, toplumsal uzam ve fiziksel uzamdan

oluşan triyalektiği tanımıyor. Simgesel uzamı ideoloji ya da bir kültürün üretildiği yer olarak ele alıyor ve buraya akademisyenler, gazeteciler ve medya gibi aktörleri üretici olarak yerleştiriyor. Bir başka uzam olan toplumsal uzamın değişik güç odaklarının bir arada bulunduğu (yönetenler ve yönetilenler gibi) ve bunların birbirleriyle etkileşim ve çatışma içerisinde olduğu bir alanı temsil ettiği söylenebilirken fiziksel uzamın ise fiziki bir alanı, mekânı karşıladığı dile getirilebilir. Ancak Wacquant'ın amacının yalnızca bu üç uzamı açıklamak ve yerlerini belirlemek değil, aynı zamanda bu uzamların dinamik yapısını anlatmak olduğu da belirtilmelidir. Kentte bu uzamların birbirleriyle etkileşim halinde olduklarına, hatta yer yer iç içe geçtiklerine de değinir. Wacquant bu uzamlardan oluşan triyalektiği neoliberal kent, marjinallik, etnisite ve cezailik üzerine yaptığı otuz yıllık çalışmalarının üzerine uygulamıştır.

Wacquant kentsel mekândan birbiriyle ilişkili birçok habitusun çarpıştığı bir alan olarak söz ediyor. Bu çarpışmaların kentin heterojen yapısından kaynaklandığı düşünülebilir, çünkü kent içerisinde pek çok değişik kesimden insanı bir arada barındıran bir yapıdır. Wacquant bu kesimlerden ileri marjinalleri çalışmalarında ön plana çıkarıyor ve bu topluluğun yoksulluk, sınıf ve etnisite belirleyicilerine göre “underclass” konumuna itilmesinden eleştirel bir dille söz ediyor. Özellikle, sınıf ve etnisite kavramlarının ileri marjinalliği anlatma çabası için çizdiği üçgen şemalarda alt iki uçta yer aldığı görülebilir. Bu insanlar kentte dışlanmışlar ve iyileştirilmeye çalışılanlar olarak karşımızda durmaktadır. Kentteki bütün bu çeşitli topluluklar arasında güç ve kaynak dağılımı açısından bir eşitsizliğin var olduğu bilinen bir gerçektir, ancak Wacquant bu topluluklar ve üst sınıf arasında uzamsal açıdan da bir eşitsizlik olduğunu öne sürer. Ona göre üst sınıf, uzamlardan ve uzamsal konumlanıştan az etkilenir, hatta kendi uzamlarını kendileri yaratır. Ancak “underclass” konumundakiler bu uzamlara uyamaz ve dışlanarak kentin çeperlerine doğru itilir. Simgesel uzamda yer almayan, toplumsal uzamda da yer edinemeyen bu topluluk sonuç olarak, fiziksel uzamda belirli bir yere hapsedilir.

“Bölgesel Lekenin Acı Tadı” başlıklı ikinci bölüm Wacquant'ın Bourdieu'nün simgesel iktidar kavramı ve Goffman'ın damgalama kavramını birleştirerek bölgesel damgalama kavramını ortaya attığı ve bunu açıkladığı bir bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde uzamsal olarak dışlanan ve kentin çeperlerine itilen insanların bu konumlanışında bölgesel damgalamanın önemi vurgulanmaktadır. Çeperlerde yaşayan bu insanların yaşadıkları alan nedeniyle yaşamları boyunca orada kalmasalar bile bir etiketlemeye uğradığı belirtilir. Bu etiketlenmenin insanların iş, eğitim ve toplumsal yaşam gibi pek çok hakkını olumsuz etkilediği söylenir. Aynı zamanda, bu söylemi doğrudan devletin ürettiğini Wacquant sıkça vurgular. Öyle ki devletin bu dış mahallelere yaptığı yardımları yüzeysel ve sınırlı tuttuğu, geçici

çözümler sunduğu ve bu yardımların sorunları kökünden çözemediği belirtilir, çünkü zaten devlet refah devletinden neoliberal devlet anlayışına kaymıştır. Bu geçici yardımlarıyla gerçekte oradaki sorunları derinleştirmekte, hatta üretimine katkı sağlamaktadır. Devletin bu mahallelere yardım ederken, medya ve devlet eliyle mahalleleri “sorunlu”, “hassas”, “kanundışı” tanımlanması ve bu mahallelerde yaşayan insanların ayrılıklarını öne çıkarması bir damgalama politikasına dönüşür. Bu bölgelerde yaşanan yasadışı olayları devletin etnisiteyle bağdaştırarak bilinçli olarak sansasyonelleştirdiğini de söyler. Böylece devlet ve kentte yaşayan ayrıcalıklı insanlar suç ve etnisite kavramlarını birleştirerek marjinalleri kolayca etiketler. Wacquant aynı zamanda ayrıcalıksız insanların sıkça yaşadığı ve getto olarak tanımlanan mahallelerin her yere uyarlanamayacağını ve her mahalleye getto denilemeyeceğinin altını çizerek getto mahalleleri getto, anti-getto ve hiper-getto gibi tanımlamalarla sınıflandırır.

“Neoliberal Metropolde Marjinallik, Etnisite ve Cezailik” adlı son bölümde, Wacquant sınıf, ırk, güç, erk ve cezailik gibi kavramları ön plana çıkarır. Neoliberal kentte marjinallik, etnisite ve ceza üçlüsünü karşılaştırmalı olarak inceliyor ve bunu yaparken, habitus, toplumsal uzam, bürokratik alan ve simgesel gücü nasıl kullandığından bahsediyor. Wacquant devletin bu mahallelerdeki suç sorununu, ev sorununu ya da yoksulluğu çözmediğinden, tersine bu mahallelerde yaşayanları kışkırtıp buralarda suçu yeniden üreten rolünden söz ediyor. Ceza devletinin sorunu bütüncül olarak ele almadığı ve insanları suça iten nedenleri yok etmediği bunun yerine kentin dokusuna zarar verecek davranışta bulunanları tutukladığı belirtiliyor.

Wacquant’a göre, cezalandırma politikası, bu mahallelerde suça karşı sıfır hoşgörü mottosu, niteliksiz çalışmanın güvencesizleştirilmesi ve refah devletinin zorunlu istihdam devletine dönüştürülmesi tam da ABD, Avrupa ve Latin Amerika’da “neoliberal leviathan”ın kurulduğunu gösterir. Wacquant ceza devletinin bu insanları kendi içlerinde de gerek etnik gerekse sınıfsal anlamda bölerek birbirleriyle karşı karşıya getirdiğine değinir. Bu bölümü Wacquant’ın önemli gördüğüm bir başka kavramı olan “Sentor Devlet” kavramıyla bitirirsek, kavramın bütün devletlere uyarlanabilir bir tanım olması nedeniyle üzerinde durulması gerektiği söylenebilir. Wacquant, mitolojik bir karaktere gönderme yaparak ceza devletini simgelemek için kullandığı bu kavramı “Cezalandırıcı bir gövdeye monte edilmiş liberal kafasıyla yoğun adli gözetim, yakalama ve etiketlemeyi sınıf yapısı ve mahalleler hiyerarşisi boyunca farklı şekillerde uygular” sözleriyle açıklar (s. 152).

Wacquant’ın Bourdieu’nün kavramlarını geliştirerek son derece akılda kalıcı yeni kavramlar üretmesi ve Bourdieu’ye kentsel potadan yeni bir bakış açısı sunması çalışmanın son derece özgün ve öğretici olmasını sağlamıştır. Ayrıca çalışmada

kullandığı şemalar yazarın oturtmaya çalıştığı teorik zemini anlamamızı kolaylamıştır. Ancak Wacquant'ın ileri marjinalliği açıklarken kullandığı bu üçgen şemaların yoğunluğu ve her konu ile ilgili başka bir üçgen sunması okurda bir parça kafa karışıklığı yaratmaktadır. Ele aldığı konuları şemalaştırmadan anlatıp son aşamada tek, büyük bir üçgende konumlandırarak özetlemesi kafa karışıklığını önlemek açısından bir okur olarak önerimdir. Ayrıca bu şemaların her topluma ve kente uyarlanabilir olup olmadığı sorusu da tartışmalıdır. Bunun dışında kuram yoğunluklu bir kitap olduğu halde metnin son derece akıcı ve akılda kalıcı şekilde okura sunulması büyük bir başarıdır. Yazarın incelediği başlıklar, destek aldığı çalışmalar ve metin boyunca çokça yer verdiği betimleyici kavramlar, oluşturmaya çalıştığı kuramını daha ilgi çekici kılmıştır.

Sonuç olarak, Bourdieu Şehirde eseri, bu zamana kadar yapılan kent çalışmaları konusunda bilgilenmek, Bourdieu'nün göz ardı edilen kavramlarını öğrenmek ve kendisinin kente uygunluğuna ilişkin bir okuma için son derece önemlidir. Ayrıca eser Wacquant'ın kavramları aracılığıyla etnisite, marjinallik, ceza devleti gibi konuların ve bunlar arasındaki ilişkinin anlaşılması, bununla ilgili aktörlere daha yakından bakılması açısından da değerlidir.